ISSN:2667-4769, Yıl:4, Sayı:7, Eylül 2021, s.328-344

DOI: http://dx.doi.org/10.29228/jiajournal.51714

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
09.06.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
22.09.2021

Mukadder ÖZDEMİR BALAKOĞLU[1]

Mustafa EROL[2]

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DUYUSAL ALGI GELİŞİMİNİ ESTETİK OBJE SEÇİMLERİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRME

Özet

Bu araştırmada öğretmen adaylarının duyusal algı gelişiminin seçtikleri estetik objeler üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseni kapsamında yürütülmüştür. Araştırmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örneklem seçme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu katılımcılar İstanbul'da bir üniversitenin farklı bölümlerinde öğrenim gören 9 öğretmen adayıdır. Araştırmanın verileri öğretmen adaylarının seçtikleri estetik objeler ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmada güvenilirliği sağlama adına araştırmacı üçgenlemesi kullanılmıştır. Kodlayıcılar arası uyum ise .89 olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları "*öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimi*" teması adı altında açıklanmıştır. Bu temada "*seçilen objenin estetik yönü, sanat eserine estetik ilgi, çevremizdeki estetik ve çevre ve sanatsal ürünün bütünleşmesi*" gibi alt temalarla açıklanmıştır. Bu alt temalar çerçevesinde sanat ve estetik dersinde uygulanan duyusal algı yönteminin görsel algıyı geliştirdiği ve estetik duyarlılığı artırdığı söylenebilir. Ayrıca araştırmanın bulgularına dayalı olarak duyusal algı yönteminin daha küçük yaş gruplarında yapılabileceği önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sanat Eğitimi, Estetik, Duyusal Algı, Güzelliğin Niteliği

EVALUATING THE SENSORY PERCEPTION DEVELOPMENT OF TEACHER CANDIDATES BASED ON AESTHETIC OBJECT SELECTIONS

Abstract

In this study, it was aimed to evaluate the sensory perception development of teacher candidates through the aesthetic objects they chose. For this purpose, the research was carried out within the scope of phenomenology

[1] Öğretim Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, mukadderozdemir@yahoo.com, Orcid: 0000-0001-5188-625X

[2] Araştırma Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, merol@yildiz.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0548-297X

design, one of the qualitative research designs. The participants of the research were determined by the criterion sampling method, which is one of the purposive sampling types. These participants are 9 teacher candidates studying in different departments of a university in Istanbul. The data of the research were obtained with the aesthetic objects and semi-structured interview forms chosen by the teacher candidates. The obtained data were analyzed by content analysis. Researcher triangulation was used to ensure reliability in the research. Compatibility between encoders is set at .89. The findings of the research were explained under the theme of "*sensory perception development of teacher candidates*". In this theme, it is explained with sub-themes such as "*the aesthetic aspect of the chosen object, the aesthetic interest in the work of art, the integration of the aesthetic and environment in our environment and the artistic product*". Within the framework of these sub-themes, it can be said that the sensory perception method applied in the art and aesthetics course improves visual perception and increases aesthetic sensitivity. In addition, based on the findings of the research, it has been suggested that the sensory perception method can be performed in younger age groups.

Keywords: Art Education, Aesthetics, Sensory Perception, Quality of Beauty

GİRİŞ

"Estetik" etimolojik olarak, "algılıyorum, hissediyorum, seziyorum" anlamına gelen αιαθ ανομαι (aisthanomai) kelimesinden türetilen ve duyularla ilgili olma anlamına gelen Yunanca αισθητικός (aisthētikos) kelimesinden gelmektedir (Xenakis & Arnellos, 2014). Estetiğin tanımı incelendiğinde duyusal algılarla ilgili olduğu görülmektedir. Duyusal olarak algılayabildiğimiz her şey estetiğin konusunu ve alanını oluşturmaktadır. Estetik kendine özgüdür ve estetik sıfatıyla nitelenen her hangi bir şeyi ifade etmektedir (Walsh, 1974). Bu açıdan estetik her obje duyulara ulaşan ve etki bırakan bir özellik taşır ve duyulara ulaşan her türlü objeye estetik olarak yaklaşılabilir (Brown et al., 2011). Bu yönü ile estetik duyusal algı eğitimi olarak değerlendirilebilir.

Estetik sanatla, sanatsal ifadelerle, bir şeyin nitelikleriyle, özellikleriyle veya öğeleriyle belirlenir ancak bunlarla sınırlı değildir (Hekkert ve Leder, 2007). Çünkü çevremizdeki her türlü obje estetik olarak değer kazanabilir. Örneğin; geceleri bir düzlemden görülen sonsuz yüzey ışıkları zinciri estetik nesne olarak değerlendirilebilir (Lind, 1980). Geniş bir bakış açısına göre estetik, sanat eserlerinde, doğal nesnelerde, kıyafetlerimizde, ambalajlarda, diğer süs eşyalarından otomobillere kadar birçok gündelik eşyada bulunabilir (Stecker, 2006). Ancak çevremizdeki her objede estetik özellik bulunduğu anlamına gelmez. Örneğin, parlak renklerden oluşan bir desene sahip olan bir şey "cafcaflı"dır, ancak parlak renkler tek başına estetik değildir (Xenakis & Arnellos, 2014). Yani estetiğin gelişigüzel kullanıldığı düşünüldüğünde duyusal algı eğitiminin önemi anlaşılmaktadır. Bir objenin estetik değeri, estetik dışındaki diğer değerler tarafından tanımlanmadığı, bunlardan türetilmediği veya bunların bir işlevi olmadığı durumunda kendi özelliğine ait estetiği ifade etmektedir (Forsey, 2017).

Sanat eserlerinde güzelliğin takdir edilmesi, büyük ölçüde kültürel normlara ve sanat nesnelerine önceden maruz kalmaya bağlı iken (Leder ve diğerleri, 2004) estetik deneyim ise kendini her alanda gösterir. Estetik deneyim, özellikle duyusal boyutun, çevre ile istikrarlı ve başarılı etkileşimler ile bir nesnenin öznenin zihnini güçlü bir şekilde meşgul ettiği ve dikkatin nesneye odaklandığı bir algılama sürecidir (Cupchik ve Winston, 1996; Ognjenovi'c, 1997; Xenakis & Arnellos, 2015). Estetik bir deneyimin parçası olmak için güzellik, dışsal (pragmatik) değerlerden içsel (estetik) değerlere geçmelidir. Yani güzel bir nesne bir görsel algı objesi haline gelmelidir. Bu duruma göre, çirkin şeyler bile estetik deneyime yol açabilir (Eco, 2007).

Güzellik algısıyla ilgili olarak, günümüzde varılan noktada, güzelden doğrudan etkilendiğimiz için, duyu algısından daha iyi bir örneklem olmadığı söylenebilir. Güzellik duyusuna sahip olmayan bir kimse, tıpkı renklerin ve seslerin, gerçek algılamanın dışında başka bir şeyle öğrenilememeleri gibi, bu duyunun yararını dolaysız olarak öğrenemez (Akkanat, 2005: 86). Bu nedenle kavramlara taşınması ve tanımlarla anlaşılması çabaları her zaman yetersiz kalmaktadır. Bu durumda, algı duyusal girdinin seçilmesi, düzenlenmesi ve yorumlanması iken (Weiten, 2005: 91), duyusal algı süreci ise estetik süje için sanat yapıtını ortaya çıkaran etkin bir anlamlandırma olayıdır. Bu anlamlandırmanın önemi süjenin farkındalığını doğrudan etkileyen, duyusal algı yaşantılarının unutulmazlığı ile ilişkilidir (Özdemir-Balakoğlu, 2019). Duyusal algı ile başlayan anlamlandırma süreci duygularımıza, zihnimize ve tüm birikimimize bağlı olarak gerçekleşir.

Duysal algı gelişimi sistemli bir estetik eğitimi ile sağlanabilir. Estetik eğitimi, estetik kavram ve prensiplerle bütünleşmiş ortak sanat programları konularında estetik okuryazarlığı geliştiren sanat eğitim programları anlamına gelmektedir (Aykut, 2012: 95). Estetik okuryazarlığı geliştiren sanat eğitim programlarının gerçekleşmesi, alımlanan objedeki ilişki ve bağlantıları çözebilme, görebilme ve anlamlandırabilme yetileriyle yakından ilişkilidir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Estetiğin ve Sanatın temel ilgi alanı olan güzelliğin yüzlerce tanımının onun algılanması üzerinde bir etkisi yoktur. Yani güzelin güzel olduğunu bilişsel olarak ifade etsek bile duyumsamakla algılarız. Güzelliğin özgül yapısı duyusal algılar dünyasına girmekle fark edilebilir. Eğitimin tüm alanlarında ve Sanat eğitiminde nitelikle ilgili kazanımların duyusal algılara bağlı olduğu düşünülürse, farklı bölümlerdeki üniversite öğrencilerinin duyusal algılarına ulaşmak için konu ile ilgili etkili yöntemlerin araştırılmasına ve geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu açıdan çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimini seçtikleri estetik objeler üzerinden değerlendirme olarak belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Sanat ve estetik dersinde gelişim gösteren öğretmen adaylarının seçtikleri estetik objeleri ve yorumlarının incelendiği araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseni ile yürütülmüştür. Araştırmada, farkında olunan (bilinen) bir durumu daha ayrıntılı ve derinlemesine ele alabilmek için nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgu bilim) (Merriam, 2009) kullanılmıştır. Ayrıca fenomonolojiyi bireylerin bir kavram veya bir fenomenle ilgili deneyimlerinin ortak anlamı olarak ifade etmek mümkündür (Creswell, 2016). Bu çalışmada sanat ve estetik dersini alan, estetik deneyimleri yaşamış (duyusal algı gelişimi artan) öğretmen adaylarının estetik objeleri incelenmiştir.

Araştırmanın Katılımcıları

Bu çalışmanın katılımcılarını İstanbul'da bir devlet üniversitesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Bu katılımcılar ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, yapılacak olan araştırmada araştırmanın amacına yönelik olarak belirlenen örneklem türüdür (Marshall ve Rossman, 2014). Bu çalışmada ölçüt, sanat ve estetik dersini almış olma, incelenen estetik objeyi fark etme, seçebilme ve inceleme şeklinde belirlenmiştir. Bu ölçütlere göre araştırmanın katılımcıları dersi alan 20 kişi arasından rastgele olarak seçilen 5'i

kadın ve 4'ü erkek olmak üzere 9 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın katılımcılarının hikâyeleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo-1. *Katılımcıların Hikâyeleri*

K-1	Rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünde 2. Sınıf öğrencisidir. Estetik obje olarak Beyoğlu'nda Mimar Sinan Üniversitesi öğrencilerinin merdivenlere resmettiği "Mimozalı Kadın" portresini sunmuştur. Sanat ve estetik derslerindeki katılımı verilen örneklere yapmış olduğu yorumlar ışığında seçtiği objede duyusal algıyı geçekleştirdiği ve estetik duyarlığında gelişme olduğu söylenebilir.
K-2	Matematik öğretmenliği bölümünde 2. Sınıf öğrencisidir. Estetik obje olarak yakın arkadaşının bir kadın biblosundan esinlenerek yapmış olduğu sanatsal üretimi (resim) sunmuştur. Arkadaşının sürekli resim yapmasına rağmen bu dersi alana kadar hiç dikkat etmediğini belirtmiş, sanat ve estetik dersini aldıktan sonra bu sanatsal ürünlere estetik bir bakış açısı ile baktığını ifade etmiştir.
K-3	Sınıf öğretmenliği bölümünde 3. Sınıf öğrencisidir. Kendi çekmiş olduğu koridorun fotoğrafının görselini estetik obje olarak sunmuştur. Çekmiş olduğu fotoğrafa bazı filtreler aracılığıyla farklı bir görünüm vermiş ve ortaya çıkan estetik objeyi yorumlamıştır. Yapılan görüşme sonrasında seçmiş olduğu estetik objeyi farklı bir bakış açısı ile ele aldığı, estetik yönü yakalayabildiği, bu konuda özgüveninin olduğu ve duyusal algısının olumlu yönde geliştiği söylenebilir.
K-4	Okul öncesi öğretmenliği bölümünde 3. Sınıf öğrencisidir. Estetik obje olarak Paul Delvaux 1958 yılında yapmış olduğu "Landscape with Lanterns – Sokak Lambalı Manzara" adlı eserin görselini sunmuştur. K-4 ile yapılan görüşmeden bu eserdeki ayrıntılardan etkilendiği ve en seçkin estetik obje olan sanat eserini alımlamış olduğunu anlıyoruz.
K-5	Fen bilgisi öğretmenliği bölümünde 2. Sınıf öğrencisidir. Öğretmen adayının vize sınavları ve derse katım oranı dikkate alındığında güzellik kavramına farklı bakış açıları getirdiği söylenebilir. Kendi çekmiş olduğu fotoğrafı estetik obje olarak değerlendirmesi K-5'in görme algısı ile ilgili kazanımlarını kullanabildiğini ve bu konuda özgüvenini göstermektedir.
K-6	Sınıf öğretmenliği bölümünde 2. Sınıf öğrencisidir. Estetik obje olarak kaldırımdaki bir bitkinin fotoğrafını sunmuştur. K-6'nın seçtiği objeden görsel bütünlüğün oluşmasında etkili zıtlıkla oluşan vurguya duyarlılık göstermiştir. Bu görselde vurgu betonun sertliği ve cansızlığı, bitkinin yumuşak ve canlılığı ile oluşturduğu zıtlıkla sağlanan güçlü bir etkidir. Bu görsel etkiyi "*hızla betonlaşan şehirlerde herkese ve her şeye inat hayata tutunan bir bitki bile görsel estetiği sağlayabilir*" ifadesi ile anlamlandırmıştır.
K-7	Rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünde 2. Sınıf öğrencisidir. Estetik obje olarak kendi çekmiş olduğu bir fotoğrafı kullanmıştır. Şekil-7, K-7'nin Antalya'daki evinin sokağından görünen bir manzara fotoğrafıdır. K-7 ile yapılan görüşme sonrasında

	hissettiği duyguları "*daha önce hissetmediğim duygular hissettim, oysaki her zaman baktığım ama görmediğim bir yermiş*" ifadeleri ile açıklamıştır.
K-8	İngilizce öğretmenliği bölümünde 2. Sınıf öğrencisidir. Estetik obje seçiminde Belgrad ormanlarındaki bir ağacın yaprakları ve ışıkla olan uyumunu gösteren fotoğrafı estetik obje olarak sunmuştur.
K-9	Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde 3. Sınıf öğrencisidir. Estetik obje seçiminde yolun kenarındaki bahçe duvarından sarkan çiçeklerin altına bir kadın portresinin yapıldığı bir düzenlemenin fotoğrafını sunmuştur. Bu seçiminden çevresindeki sıra dışı bir çözümün estetik yönünü fark etmiş olduğu söylenebilir. Bu objeyi estetik açısından değerlendirmiş ve objenin kendini etkileyen yönlerini açıklamıştır.

Veri Toplama Araçları

Öğretmen Adaylarının Seçtikleri Estetik Objeler; Veri toplama aracı olarak sanat ve estetik dersinde öğretmen adaylarının incelemek için seçmiş oldukları estetik objeleri ve onlara vermiş oldukları yorumları kullanılmıştır. Öğretmen adaylarından estetik buldukları objeleri seçmesi ve bu objeyi nasıl anlamlandırdıklarını yazmaları istenmiştir. Bu elde edilen verilerle öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Öğretmen adaylarının seçmiş oldukları estetik objelere vermiş oldukları yorumları daha iyi değerlendirme adına araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme forumu da kullanılmıştır. Sanat ve estetik dersini alan 20 öğretmen adayından rastgele seçilen 9 öğretmen adayının seçtikleri estetik objeleri ve yorumları ön plana çıkarmak için görüşme formundan yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu öğretmen adaylarından sanat ve estetik dersinde "*Sizi etkileyen güzel bulduğunuz bir estetik objenin niçin güzel olduğunu, mümkünse objenin görselini paylaşarak açıklayın"* sorusu temelinde hazırlanmıştır.

Veri Toplama Süreci ve Çalışma Ortamı

Bu çalışmanın verileri 2020-2021 öğretim yılında online olarak okutulan sanat ve estetik dersinde elde edilmiştir. Dersi alan öğrenci sayısı 20'dir. Araştırma sanatsal ürün, sanat eseri ve çevredeki estetiği ön plana çıkaran estetik objeleri seçen öğretmen adayları içerisinden rastgele olarak seçilen 9 öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında araştırmacılar bizzat bulunmuş ve bir araç görevi görmüşlerdir. Pandemi sebebiyle online olarak yürütülen sanat ve estetik dersinde öğretmen adaylarından bir estetik obje seçmeleri ve derste gördükleri öznel inceleme yönteminin aşamalarını ihtiyaç duyarlarsa kullanabilecekleri söylenmiştir. Konuyu yönlendirici açıklamalarda; güzellik algısının, bir anıyla, sevilen bir mekânla, alışkanlıklarla, hediye olması, kullanım veya maddi değeri olması gibi durumlarla ilgisinin olmamasına özen göstermeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarından güzel buldukları obje veya estetik nesne için dört hafta süre verilmiş, bu süre boyunca araştırma yapmaları ve çevrelerini incelemeleri istenmiştir. Her dersin başında dersin ilk 10 dakikası öğretmen adaylarının estetik obje seçimlerinde yaşadıkları kaygı ve endişelerini paylaşmaları istenmiş ve gerekli yönlendirmeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada araştırmanın amacı doğrultusunda; öğretmen adaylarının seçtikleri estetik objeleri inceleme yöntemleri ve getirdikleri bakış açıları içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi; nitel metinin tekrar eden kodlar ve temalar doğrultusunda taranması ve hacimli olan nitel materyali anlamlandırma ve indirgemede bir boyut olarak ifade edilmektedir (Patton, 2015). İçerik analizi doğrultusunda ilk olarak kodlama yapılmış ve bu kodlamalar aracılığıyla temalara ulaşılmıştır. Kodlamalar; araştırmada elde edilen verilerden çalışmaya yönelik kesitler elde etmek için, verilerin çeşitli açılarına sembolik kısaltmalar yapmak olarak tanımlanabilir (Merriam, 2009). Bu doğrultuda çalışmada küçük notlar şeklinde kodlamalar oluşturulmuştur.

Güvenilirlik

Görüşme ve yorumlardan elde edilen verlerin doğrulanmasını sağlamak için veri kaynağı ve araştırmacı üçgenlemesi (Stake, 2010) kullanılmıştır. Veri kaynağı üçgenlemesi, araştırmaya katılan tüm katılımcıların deneyimlerini karşılaştırmayı amaçlayan bit yöntemdir. Öğretmen adaylarının seçmiş oldukları estetik objeleri ve yorumlarını daha iyi anlama adına kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu için uzman görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca çalışma bulgularının farklı durumlara ilişkin transfer (nakledilebilirlik) edilebilirliği kontrol edilmiştir. Çalışmada elde edilen verilerin analizinde yapılan kodlama ve temalar araştırmacılar tarafından farklı farklı yapılmış, yapılan analizler benzerlik ve farklılık açısından incelenmiştir. Böylelikle kodlayıcılar arasındaki uyumun çapraz kontrolü yapılmıştır. Kodlayıcılar arası uyum ise Miles-Huberman'ın (1994) formülü ile incelenmiş ve .89 olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimimin seçtikleri estetik objeler üzerinden değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma "Öğretmen Aylarının Duyusal Algı Gelişimi" teması çerçevesinde açıklanmıştır. Belirlenen bu tema "*sanatsal üründeki estetik, sanat eserine estetik ilgi, çevremizdeki estetik ve çevre ve sanat ürününün bütünleşmesi*" olarak üç alt tema çerçevesinde açıklanmıştır. Aşağıda bu tema ve alt temalara ilişkin görüşler ve öğretmen adaylarının yorumları bire bir alıntılarla desteklenerek sunulmuştur.

Tema: Öğretmen Aylarının Duyusal Algı Gelişimi

Sanat ve estetik dersini alan öğretmen adaylarının seçmiş oldukları sanat eserleri incelendiğinde öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimlerinin olumlu yönde arttığı söylenebilir. Özellikle seçmiş oldukları estetik objeler ve bu objeleri yorumlama biçimleri bu görüşü destekler niteliktedir. Bu kapsamda incelenen obje ve yorumlar öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimi adı altında temalaştırılmıştır. Bu temayı destekleyen alt temalar ise aşağıda sunulmuştur.

Alt Tema-1: Seçilen Objenin Estetik Yönü

Öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimlerinin incelendiği çalışmada bazı öğrencilerin seçtikleri estetik objeler ve yorumları değerlendirilmiştir. Öğretmen adayları seçtikleri eserleri estetik yönüyle incelemiş ve bunu ayrıntılı betimlemelerle ifade etmişlerdir. Seçilen objeye yüksek bir hayranlık duyması duyusal algının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Güzellik duygusundan alınan hazzın etkisinin alımlama bittikten sonra bile devam ettiğini göstermektedir. Örneğin K-1'in seçmiş olduğu estetik obje ve ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir.

Şekil-1: Mimozalı Kadın Portresi (K-1)

K-1 *"Estetik bulduğum obje aşağıda resmi bulunan Beyoğlu'nda Mimar Sinan Üniversitesi öğrencilerinin merdivenlere resmettiği "Mimozalı Kadın" portresidir. Bu obje ile yürüyüş esnasında tesadüfen karşılaştım ve karşılaştığım andan itibaren harika bir hayranlık duydum. Çok hoşuma gitmişti ve bir anlığına içimdeki kaygıyı, yürürken varmak istediğim hedefi her şeyi bana unutturmuştu. İçimde büyük bir hayranlık ve saatlerce oturup izleme isteği oluşmuştu. Portedeki kullanılan arka fon ile portedeki kadının kıyafet renklerinin uyumu çok hoş bir zevk yaşatıyor. Resimde bulunan mimozaların sarı parıltılar olarak yansıtılması tıpkı fotoğraf makinelerinde olan portre modunun etkisinin bu resimde de hissedilmesine yol açmış. Kadının bakışlarındaki yorgunluk yüzündeki çizgilerin de tamamlayıcısı şeklinde. Yüzündeki etlerin kemiklerine olan yerleşikliği yıllardır yerini aramaya çalışmış ve sonunda bulmuş etkisi yaratıyor. Omuzlarındaki çökkünlük de yıllardan nasibini almış ve zamanla yer çekimine yenik düşmüş. Yani resimde birbirini tamamlayan unsurlar tam bir uygunluk içerisinde verilmiş ve bu durum da gerçekliği oldukça güzel yansıtmış. Biçimcilik kuramını temel aldığımızda da sanat unsurlarının uygunluk içinde verilmesinin zevki oldukça büyük oluyor. Tüm bunların yanında benim en çok beğendiğim durum ise merdivendeki girinti çıkıntılara rağmen portrenin minimal düzeyde bozulmuş olması. Farklı açılardan bakıldığında elbette portrede bozulmalar meydana gelebiliyor fakat bu harika portreyi merdivene işlemek oldukça yetenek ve emek isteyen bir iş. Bu durum oldukça büyük bir etki yaratıyor ve hayranlık bırakıyor. Tüm bunların yanında bu çalışmanın arkasındaki niyeti araştırdığımda şehri güzelleştirmek ve şehri estetik kılmaya yönelik toplumsal bir proje olduğunu öğrenince hayranlığım daha da arttı. Bu durumda da işlevsel kuram devreye girip bu sanatın estetik zevkini bir de bu yönden duymuş oldum. Bu eseri ilk gördüğümde duyduğum hayranlık ve üzerimde oluşturduğu büyük etki hala devam ediyor. Güzellik dendiğinde gözümde beliren ilk estetik objelerden birisi bu eser oluyor".*

Seçilen obje olarak K-2 arkadaşının yapmış olduğu sanatsal üretimi kullanmıştır. Bu obje popüler kültürün ürünü olan bibloya bakarak bir tuval üzerine yapılan resimdir. K-2 arkadaşının yapmış olduğu dönüşüme dikkat etmesi, kompozisyonu ve bütünlüğü görmesi duyusal algı gelişimini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. K-2'nin görselde gözü dolaştıran tekrarları ve bütünlüğü etkileyen leke dağılımını takip etme çabası ve estetik obje seçimi, güzelin niteliklerine karşı duyarlı bir tutumun gerçekleştiğini göstermektedir. K-2'nin aşağıdaki seçmiş olduğu obje ve ifadeleri bu durumu desteklemektedir.

Şekil-2: Kadın Biblosunun Resime Dönüşmüş Görseli (K-2)

K-2 *"Bu resmi derste de göstermiştim. Güzel bulma nedenlerime geldiğim zaman bu resim aslında bir biblodan yola çıkılarak yapılmış. Biblodaki kadının suratı ve vücut hatları aynı ancak pozisyonu farklı çizilmiş. Resmin odak noktasında yani ön planında, oturan ve ellerini bağlayarak huzurlu vakit geçirdiğini düşündüğüm kadın yer almakta. Resimdeki kadının suratına bakıldığı zaman mutluluk ve huzur ifadesini görebiliyoruz. Bu mutluluk ve huzuru temsil etmek üzere arka planda bolca yeşil bitki kadının üzerinde rahat hissettirecek bir kıyafet ve saçına düşen yapraklar yer almış. Heykel renksiz bir heykel olduğu için kadının kıyafetleri, saçı ve teni renklendirilmiş. Elbisenin renginde soğuk bir renk olarak mor kullanılması sözsüz bir şekilde sakinliği ifade etmekte diye düşünüyorum. Kadının saçının sıcak bir renk olarak turuncu olması resme canlılık katmakta. Renkler gözü fazla yormadan uyum içinde kullanılmış bence. Resimde En üst kısma baktığımızda sağ köşede en koyu tonu ve kadının oturduğu taş gibi görünen yerde de en açık tonu görmekteyiz. Arkadaki yeşil bitkilerin yaprakları bir örüntü oluşturmakta. Resimde en büyük alanı bitkiler ve yaprakları kaplıyor. Bu resme baktığım zaman sakinliği ve huzuru hissettiğim için güzel buldum. Ayrıca bir heykelin uyarlamasının yapılması da ayrıca beğenimi kazandı".*

K-3 ise çekmiş olduğu fotoğrafı estetik obje olarak sunmuştur. K-3'ün seçmiş olduğu obje ve yorumları incelendiğinde fotoğrafta yatay dikey ve açık koyu zıtlıkların varlığını görürüz. K-3'ün fotoğrafı kendi çekmiş olması onun görsel ifade arayışının göstergesidir. K-3 çektiği fotoğraftaki ritmik tekrarları monotonluk olarak algılamış ve sıradanlaşan yaşamlara bir eleştiri olarak görmüştür. K-3'ün aşağıdaki ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir.

Şekil-3: K-3^ün Kendi Çektiği Fotoğrafın Görseli (K-4)

K-3 "*Eserin güzel olmasının sebebi Modernizm'e yaptığı eleştiridir. Bu eser bize Modernizm ile gelen monotonlaşan dünyayı tanıtmaktadır. Kullandığım perspektif ile yerde, sağda, solda ve yukarıda devam eden o sonsuz devamlılık monotonlaşan dünyayı hatırlatmaktadır. Hep aynı seçenekler hep aynı döngüler ile sıradanlaşan insan yaşamını temsil etmektedir. Bu yüzden bu eser ile yaptığım eleştiri benim için güzeldir".*

Alt Tema-2: Sanat Eserine Estetik İlgi

K-4'ün seçmiş olduğu sanat eseri sanat ve estetik dersinin duyusal algı gelişimine olumlu etki yaptığı görülmektedir. Sanat eserini estetik bakış açısı ile yorumlama çabası K-4'ün duyusal algı gelişimini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Öğretmen adayının seçmiş olduğu sanat eserlerinde duyusal boyutta etkileşim arayışı ve eser okuma çabaları estetik alımlamayı ve sanatsal dile olan ilgiyi göstermektedir. Klasik estetiğin en seçkin estetik obje olarak belirlediği ve temeline yerleştirdiği sanat eserini alımlama dersin nihai amaçlarından biri olduğundan bu hedefin gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz. K-4'ün ifadeleri ve seçmiş olduğu estetik obje bu durumu desteklemektedir.

Şekil-4: Landscape with Lanterns – Sokak Lambalı Manzara
1958 – Paul Delvaux (K-3)

K-4 "*Bu sanat eserinde iki farklı zaman işlenmiş, ölümden sonrası ve şu an yaşadığımız zaman. Bana en anlamlı gelen kısmı ise şu an yaşadığımız zamanı temsil eden siyah kıyafetli kadının olduğu kısmın, ölümden sonraki zamandaki ortamdan daha kasvetli oluşu. Aynı zamanda sokak lambalarının ışığını aşağı vurmasına rağmen gölgesinin sağ tarafa düşmesi de ayrı bir gizem uyandırdı. Bu resme baktığımda sanki resmin içinde hayat buluyorum ve o kasveti, soğukluğu hissedebiliyorum. Siyah kıyafetli kadının yüzünü görmesem bile yüz ifadesindeki donukluk gözümde canlanıyor. Aynı zamanda resim durağan olmaktan çok bir akış içinde gibi duruyor. Bu denli gerçekçi hislere sebebiyet vermesi, anlamlı bir bütünlüğün içinde gizemin de var olması bu sanat eserini güzel bulmamdaki etkenler oldu".*

Alt Tema-3: Çevremizdeki Estetik

Öğretmen adaylarının seçmiş oldukları estetik objeler incelendiğinde günlük hayattaki ayrıntıları fark ettikleri ve doğadaki ahenk ve ritmi gördükleri ve bütünlük açısından bakabildikleri görülmüştür. Çevre gözlemlerindeki bazı ayrıntıları (gün batımı, kaldırım kenarındaki bitki, manzara fotoğrafı vb.) estetik obje olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Öğretmen adayları güzellik kavramın açık kavram olduğunu anlamış ve tek bir tanımın olmadığının farkına varabilmişlerdir. Öğretmen adaylarının seçmiş oldukları objeler ve ifadeleri incelediğinde her gün karşılaştığımız ama dikkatle bakmadığımız durumların estetik değeri olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Aşağıda ki K-5 ve K-6'nın ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir.

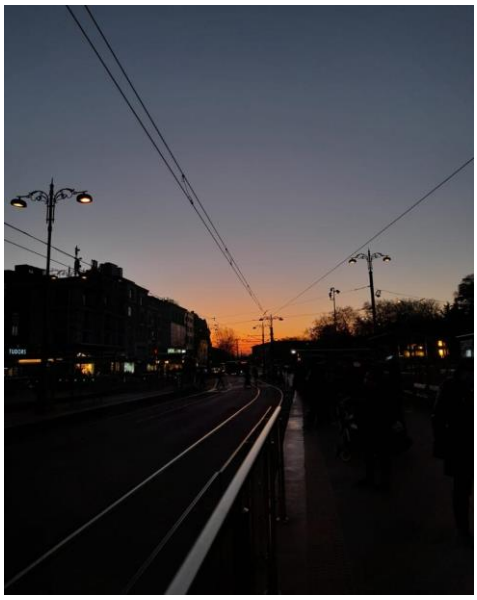

Şekil-5: K-5'in Kendi Çektiği Fotoğrafın Görseli (K-5)

Şekil-6: K-6'nın Kendi Çekmiş Olduğu Fotoğrafın Görseli (K-6)

K-5 *"Bir eser neye göre "güzel" olarak belirlenir sorusunu sorduğumuzda verebileceğimiz net ve kesin bir cevabımız yoktur. Günümüzde belirli estetik güzel kriterleri var olsa da her farklı bireyin gözünde her eser farklı açılardan güzelliğe sahip olabilir. Bir eser neden güzeldir sorusuna cevap vermek çok kolay olmasa da sorulabilecek birkaç soruyla çektiğim fotoğrafın bana estetik gelme sebeplerini ifade etmeye çalışacağım. Derste birkaç farklı güzel bulduğum obje göstermiş olsam da burada yer vermek istediğim obje daha önce gösterdiklerimden biri değil. Bu fotoğrafı, fotoğraf çekmek için en uygun vakitlerden biri olan akşamüzeri güneşin battığı vakitlerde çekmiştim. Dolayısıyla güneşin battığı kısımdaki sıcak renkler ve gökyüzündeki soğuk renklerin yan yana oluşu fotoğrafa güzel bir tezatlık katıyor. Gözümü kısıp fotoğrafa baktığımda en açık yerlerin demir korkuluğun ışık vuran üst kısmı ve yine aynı düzlemde fakat yerde uzanan demir raylar olduğunu görüyorum. Onlardan sonra aydınlık devam eden kısımlar ise; dükkânların ışıkları, güneşin batarken yansıdığı aydınlık kısım ve sokak lambalarının ışığı olduğunu söyleyebilirim. En karanlık kısım ise asfalt, kaldırım ve binaların ışık yansıtmayan beton duvarlarıdır. Fotoğrafın her yerinde dolanan devamlılığı sağlayan unsur ise çizgilerdir. Rayların çizgileri ve elektrik kablolarının uzanan çizgileri fotoğrafta bütünlüğü sağlamaktadır. Sol taraftaki binaların dizilişine baktığımızda daralan bir perspektif vardır. Fotoğrafın geneline karanlık hâkim gibi gözükse de sağ tarafta sıralanan ağaçlar fotoğraftaki organik, doğal kısımlardır. Demir raylar asfalta, elektrik telleri gökyüzüne hareketlilik katmıştır. Sokak lambaları önden arkaya doğru küçülerek sıralanmaktadır. Fotoğraftaki en büyük parça gökyüzüdür. Tüm bu şekil incelemelerinin yanında fotoğrafın duygusu bana eve dönüşü anımsatmaktadır. Sanki, eve gidebilmek için son işlerin halledilmeye başlandığı işleyen sokağın uğultusu duyulmaktadır. İnsanın yüzünü okşayan bir bahar akşamı ılık rüzgârı vardır. Dolayısıyla bence bu eser tüm bu*

uyandırdığı hisler ve oluşturduğu estetik biçimler dolayısıyla "güzel" olarak nitelendirilebilir".

K-6 "Bu fotoğrafı görünenin aksine arabaların gırla geçip gittiği ve oldukça kalabalık bir caddede köşedeki duvarın birinde fark edip çektim. Gözüm ister istemez bu gri soluk ve cansız duvarın içinden fışkıran yemyeşil hayata çarptı. İnsanlar tarafından pek de özenilmeden yapılmış ve kirlenmiş bir duvardaki çatlaktan doğanın yeşermesi ve siz ne kadar üzerimi örtseniz de ben hala buradayım der gibi bakması bana göre buradaki güzelliktir. Bu fotoğrafta ışık tepeden vuruyor, üst kısımlarda siyah gri ve beyaz tonları hâkim ortada tezatlık sağlayan bir yeşillik mevcut ve aşağı kısımda ise mavi gri renkleri bulunmakta".

Sanat ve estetik dersini alan öğretmen adayları günlük hayatlarında her gün gördüğü çevrelerine farklı bir gözle bakmış ve çevresindeki estetiği fark edebilmişlerdir. K-7 ve K-8'in kendi çekmiş olduğu fotoğrafların görsellerini estetik obje olarak sunmaları bu görüşü desteklemektedir. K-7 her gün baktığı sokaktan estetik gözle baktığında çevresindeki güzelliğin farkına vara bilmiştir. K-7 bir görünümdeki ilişki ve bağlantıları anlamlandırma çabasında, kalıp ve ön kabullerin dışında konumlandığını, sanatı ve estetiğin doğasına uygun tutum kazanmış olduğunu söylemek mümkündür. K-8'in ise bir doğa objesinde bütünlüğü sağlayan elemanların ilişki ve bağlantılarını görmüş ve adeta plastik bir çözümleme yapmıştır. Bunu ağaç dallarının çizgisel etkisini açıklarken "*dikkatimi çeken en önemli nokta sağdaki demir obje ile ağaç dallarının damar damar ince uzantılarının uyumu ve örüntüsüydü*" şeklindeki ifadesinden anlıyoruz. Başka bir nesne olan demir objenin çizgisel değerlerinin ağaç dallarının çizgiselliği ile olan benzerliğini ve uyumunu görmüş ve çektiği fotoğrafın kadrajına almış olması estetik bir seçim yapmış olduğunun göstergesidir. K-7'nin ve K-8'in aşağıdaki ifadeleri bu durumu desteklemektedir.

Şekil-7: Manzara (K-7)

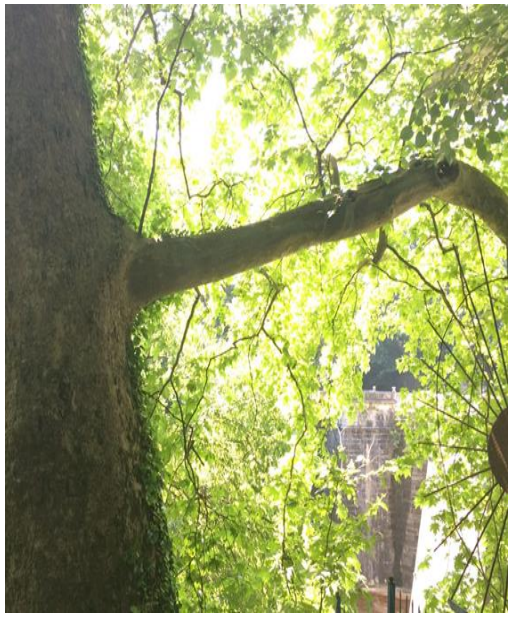

Şekil-8: Belgarad Ormanlarında Çekilen Fotoğrafın Görseli (K-8)

K-7 *"Burası evimizin bulunduğu sokaktan bakıldığında görünen bir manzara. Her zaman geçtiğim sokakta yürürken bu manzarayı hiç fark etmemiştim, ta ki sanat ve estetik dersinde doğaya ve etrafımda olanlara daha detaylı bakmam gerektiğini öğrenene kadar. Bu manzarayı neden güzel buldum? Manzaraya baktığımda aslında fark ettiğim ilk şey beyaz dağ tepesi oldu. Orası Saklıkent (Antalya) olabilir diye düşündüm. Sonra Antalya gibi sıcak bir yerde karlı dağların olması ne kadar güzel diye düşündüm. Kar, o an kışı simgelese de, aslında o gün Antalya 22 dereceydi. Sadece Saklıkent tepesine odaklanmayı bıraktığımda ise aslında resmin bana bambaşka bir şey anlattığını fark ettim. Resimde bulunan evlere baktığımızda, evler ön taraftaki yeşil alanı ve dağları birbirinden ayırmış gibi durmaktalar, yani tam onların ortasında. Biz bu resme öyle bir perspektiften bakıyoruz ki, sanki dağlar evlerin arkasında bitişik gibi duruyor, hâlbuki dağlar ve evler arasında çok mesafe var (bunu tabii bildiğim için söylüyorum, burayı bilmeyen biri için bunu söylemek mümkün olmayabilir). Her ne kadar evler, yeşil alan ve dağları birbirinden ayırmış gibi dursa da bu doğanın içinde insanların yaşadığını gösteriyor, bu da aslında insanların doğanın ayrılmaz bir parçası olduğunu gösterir".*

K-8 "*Bu fotoğrafta dikkatimi çeken en önemli nokta sağdaki demir obje ile ağaç dallarının damar damar ince uzantılarının uyumu ve örüntüsüydü. Ağacın simgesel bir tesiri oldu bende; sanki bir şeyin üzerine konmasını istiyormuş gibi kolunu uzatmış, dallar aracılığıyla hissediyor etrafını. Ağaç gövdesinde kendi içinde parlaklıklar ve koyuluklar mevcut bu da bir örüntü. Tam ortada yeşil yaprakların arasından sızan ışık en çok etkileyen kısmı fotoğrafın, huzur ve mutluluk duygularını uyandırmasına vesile oluyor. Fotoğrafın büyük bir kısmını yeşillikler oluşturuyor*".

Alt Tema-4: Çevre ve Sanatsal Ürün Bütünleşmesi

Öğretmen adaylarının çevremizdeki doğal güzelliklerin estetik yönünü algıladıkları ve sanatsal kriterlerle ilişkilendirdikleri görülmektedir. K-9 bir duvarın üstündeki çiçekleri bir kadının saçına dönüşümünden oluşan estetik etkiyi fark etmiştir. Duvardaki çiçeklerin kadının saçına dönüştürülmüş yorumundan etkilenmesi, sanat ve estetik dersinin duyusal algı gelişimini olumlu yönde etkilediği ve yaratıcılığa olan ilgiyi artırdığı söylenebilir. K-9'un aşağıdaki ifadeleri ve seçmiş olduğu estetik obje bu durumu destekler niteliktedir.

ŞŞekil-9: Çevre ve Kadın Yüzü (K-9)

K-9 *"Doğanın ve insan üretiminin bir araya gelerek oluşturduğu bu görsel, bana oldukça güzel görünüyor. Dümdüz duran bir duvarın üstüne yetenekli bir el, bir kadın resmi çizmiş ve doğanın ürünü olan ağaçların yapraklarını, kadının saçıymış gibi göstererek oldukça estetik (güzel) bir görünüm elde etmiş. Çok uzun zamandır duvar çizimlerine ilgim var. İnternet üzerinden bu tip görselleri hayret duygusu içerisinde inceliyorum. Bana kalırsa sokaklardaki tüm duvarların böyle bir ele ihtiyacı var. Ben bu resme baktıkça içimin neşe ile dolduğunu hissediyor ve doğa ile bir insan ürününün ancak bu kadar uyumlu bir sentez oluşturabileceğini düşünüyorum".*

SONUÇ

Duyusal algının niteliği, insanın evrende kendini konumlandırması, hayatına anlam katması ve kendini bulması açısından önemlidir. Kişisel yolculukta, kendine yakın bağlantıları kendi gözüyle görebilecek farkındalığı ve yeterliliği arama tecrübeleri insanda önemli etkiler sağlar. Bireyin duyusal algısındaki çabalar onu, içsel bir bakış açısıyla buluşturur (Özdemir-Balakoğlu, 2019). Kişinin kendine yakın nedenlerle başlayıp, gördükleriyle ilgi içinde olma arayışı, sadece estetik algılar açısından değil, çevresi ve evren ile kendini arasında anlamlı bir etkileşim durumudur. Bu açıdan çalışmada öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimleri seçtikleri estetik obje üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulguları öğretmen adaylarının duyusal algı gelişimi teması adı altında açıklanmıştır. Bu tema ise seçilen objenin estetik yönü, sanat eserine estetik ilgi, çevremizdeki estetik ve çevre ve sanatsal ürünün bütünleşmesi adı altında alt temalarla açıklanmıştır.

Araştırmamanızın sonucunda öğretmen adaylarının seçilen objenin estetik yönü (mimozalı kadın, kadın biblosu görseli) ve sanat eserlerindeki (sokak lambalı manzara) estetiği fark edebildikleri ve seçmiş oldukları objeleri estetik yönden yorumlayabildikleri belirlenmiştir. Sanat eseri başlı başına estetik deneyimler, algılar, tutumlar vb. yaratma işleviyle tasarlanmış bir nesnedir

(Carroll, 1986). Bu noktada öğretmen adayları sanatın estetik yönünü duyusal olarak algıladıkları ve sanat eserlerini estetik bir obje olarak yorumlayabildikleri söylenebilir. Bazı öğretmen adayları ise estetik obje olarak yakın çevresindeki görünüm ve objelerin (gün batımı, manzara görseli, kaldırım kenarındaki bitki) görsellerini kullanmışlardır. İnsanlar günlük nesnelerle de estetik bir şekilde etkileşime girebilirler (Nanay, 2014). Bu bağlamda öğretmen adayları yakın çevreleri ile etkileşime girmişler ve bir birinden farklı objeleri estetik olarak değerlendirmişlerdir. Sanatsal değer, sanat eserinin kendisinde ortaya çıkan ve varoluşsal temeli olan bir şey olarak ifade edilirken, estetik değer kendini yalnızca estetik nesnede gösteren bir şey olarak ifade edilmektedir (Ingarden, 1961).

Ayrıca öğretmen adaylarının seçmiş oldukları estetik objelerde sanat eserlerinde anlamı taşıyan, diğer estetik objelerde estetik duyumu güçlendiren simge diline yaklaşmış oldukları da söylenebilir. Öğretmen adaları ile yapılan görüşme sonrasında seçmiş oldukları estetik objeler ile özdeşleyimi (duyumsama) kurdukları "*Ağacın simgesel bir tesiri oldu bende; sanki bir şeyin üzerine konmasını istiyormuş gibi kolunu uzatmış, dallar aracılığı ile hissediyor etrafını*" cümleleri ile açıkça ifade etmişlerdir. Özdeşleyimci psikologlara ve estetikçilere göre estetik kavramının, estetik tavır almanın temelinde özdeşleyim bulunur (Tunalı, 2001: 32). Estetik anlamda özdeşleyim, kendini bir sanat yapıtının içinde duymayı, örneğin bir oyunda sahnedeki kişilerle özdeşleşmeyi dile getirir (Lukacs, 1992: 307). Özdeşleyim yaşayan birey kendini sahnedeki oyuncunun duyularıyla özdeşleştirebileceği gibi, etkilendiği cansız objelerle de özdeşleştirebilir. Wörringer (2017)'ye göre özdeşleyim kavramı estetik süjenin kendi varlığı dışında bulunan nesnelere yönelerek onların varlığında kendi duygularını ve tinsel etkinliğini yaşaması durumudur. İnsan doğa ile kurduğu ilgi sonucunda karşılaştığı objelere kendi duygularını ve ruhunu yükleyerek 'estetik haz'a ulaşır. Estetik haz insanın duygularını yüklediği bir nesnede kendi duygularını yaşamasından doğar".

Öğretmen adayları estetik obje ile gerçekleştirdikleri deneyimlerle duyusal algıları gelişim göstermiş ve sanatsal haz'a benzer duyu durumları yaşamışlardır. Diğer bir ifade ile öğretmen adayları estetik objeyi fark etmiş ve niteliklerini ifade etme becerisi göstermişlerdir. Öğretmen adaylarının kendi seçmiş oldukları estetik objelere yaptığı yorumlarda, duyusal edimin estetik özgüllüğünü etkileyici bir ifade ile ortaya koymuş oldukları görülmektedir. Estetiğin ve Sanatın doğasına uygun bu öğrenme yaşantısındaki kazanımların bundan sonraki yaşantılarında sanatsal ilgilerine bir hazırlık ve zemin olarak etkileri olacağı düşünülmektedir. Sanat ve estetik dersinde "güzel buldukları estetik obje ve bununla ilgili duyusal algı yaşantılarının sonucunda" uygulanan yöntemin öğrencilerde duyuşsal gelişimin yanı sıra sanatsal öğrenmeler üzerinde de etkili olduğu da söylenebilir.

Bu araştırma, araştırmaya dâhil edilen 9 öğretmen adayı ve seçilen estetik objelerle sınırlıdır. Ayrıca öğretmen adaylarının seçmiş oldukları estetik objelere verdikleri cevapların estetik algıyı ifade ettiği varsayılmıştır. Araştırmanın sonuçları dikkate alındığında daha küçük yaş gruplarında da estetik objeler üzerinden duyusal algı gelişimini destekleyecek etkinlikler yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akkanat, H. (2005). İçsel duyumculuk açısından öznelci estetiğe bir yaklaşım ve psikoestettik denemesi. Estetik Sorunu, US Düşün ve Ötesi sayı 9, Kurtiş Matbaa, İstanbul.

Aykut, A. (2012). *Sanat eğitiminde estetik.* Hayalperest Yayınevi.

Brown, S., Gao, X., Tisdelle, L., Eickhoff, S. B., & Liotti, M. (2011). Naturalizing aesthetics: Brain areas for aesthetic appraisal across sensory modalities. *NeuroImage, 58*(1), 250-258. http://dx.doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.06.012.

Carroll, N. (1986). Art and ınteraction. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 45*(1), 57. http://dx.doi.org/10.2307/430466

Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri (beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni),* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.), Siyasal Kitabevi

Cupchik, G. C., & Winston A. C. (1996). *Confluence and divergence in empirical aesthetics philosophy and mainstream psychology*. Handbook of perception & cognition: Cognitive ecology. Academic Press.

Eco, U. (2007). *On ugliness.* Rizzoli.

Forsey, J. (2017). Aesthetic experience, aesthetic value. *Estetika: The Central European Journal of Aesthetics 54*(2), 175-188. https://doi.org/10.33134/eeja.162

Hekkert, P., & Leder, H. (2007). *Product aesthetics.* In H. N. J. Schifferstein, & P. Hekkert (Eds.), Product experience (pp. 259-285). Elsevier

Ingarden, R. (1961). Aesthetic experience and aesthetic object. *Philosophy and Phenomenological Research, 21*(3), 289-313. https://doi.org/10.2307/2105148

Leder, H., Belke, B., Oeberst, A., & Augustin, D. (2004). A model of aesthetic appreciation and aesthetic judgments. *British Journal of Psychology, 95*(4), 489-508. https://doi.org/10.1348/0007126042369811

Lind, R. W. (1980). Attention and the aesthetic object. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 39*(2), 131. https://doi.org/10.2307/429807

Lukacs, G. (1992). *Estetik II.* (A. Cemal, Çev.), Payel Yayıncılık.

Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage.

Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation.* Jossey-Bass.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Sage

Nanay, B. (2014). *Philosophy of perception as a guide to aesthetics*. In G. Currie, M. Kieran, A. Meskin, & J. Robson (Eds.), Aesthetics and the sciences of the mind (pp. 101e120). Oxford: Oxford University Press.

Ognjenovi´c, P, (1997). *Psihološka teorija umetnosti [Psychological theory of art].* Institut Za Psihologiju

Özdemir-Balakoğlu. M. (2019). *Sanat eğitiminde duyusal algı ve estetik.* Aralık Kitap.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research and evaluation methods.* Sage Publishing.

Spranger, E. (2001). *İnsan tipleri* (A. Aydoğan, Çev.) İz Yayıncılık

Stake, R. E. (2010). *Qualitative research: Studying how things work.* A Division of Guilford

Publications.

Stecker, R. (2006). Aesthetic experience and aesthetic value. *Philosophy Compass, 1*(1), 1-10. https://doi.org/10.1111/j.1747-9991.2006.00007.x

Tunalı, İ. (2001). *Estetik*. Remzi Kitabevi.

Walsh, D. (1974). Aesthetic objects and works of art. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 33*(1), 7-12. https://doi.org/10.2307/428941

Weiten, W. (2005). *Psychology Themes and Variations* (6th ed.). Thomson Wadsworth.

Wörringer, W. (2017). *Soyutlama ve özdeşleyim* (İ. Tunalı, Çev.). Hayalperest Yayınları.

Xenakis, I., & Arnellos, A. (2014). Aesthetic perception and its minimal content: A naturalistic perspective. *Frontiers in Psychology, 5*, 1-15. http://dx.doi.org/ 10.3389/fpsyg.2014.01038.

Xenakis, I., & Arnellos, A. (2015). *Aesthetics as an emotional activity that facilitates sense-making: Towards an enactive approach to aesthetic experience*. In A. Scarinzi (Ed.), Aesthetics and the embodied mind: Beyond art theory and the Cartesian mind-body dichotomy (pp. 245-259). Springer.